

Szabó Károly: Régi magyar könyvtár. III. (kieg.). Pótlások, kiegészítések, javítások. [Készült az Országos Széchényi Könyvtár Régi Magyarországi Nyomtatványok Szerkesztőségében, BORSA Gedeon irányításával összeáll. DÖRNYEI Sándor és SZÁLKA Irma.] Bp. OSZK. 1990–1996.

A retrospektív magyar nemzeti bibliográfia feladata az Országos Széchényi Könyvtárra, mint nemzeti könyvtárra hárul. Itt már jó három évtizede folyik a nyelvi, területi és szerzői hungarika nyomtatványokra vonatkozó bibliográfiai adatok gyűjtése, módszeres feldolgozása.

A magyar nyelvű és hazai impresszumú könyvek korszerű leírásával a *Régi magyarországi nyomtatványok (RMNY)* c. bibliográfia foglalkozik, amelynek immár három kötete jelent meg (az 1655-ig megjelent nyomtatványokra vonatkozóan összegzi a kutatás mai állását) és folyamatosan dolgoznak a további köteteken.

Irodalomtörténeti, művelődéstörténeti szempontból hasonlóan kiemelkedő jelentőségű az ún. szerzői hungarika kategóriába tartozó műveknek a számbavétele is, azaz a magyar szerzők külföldön, idegen nyelven megjelent kiadványainak felkutatása, leírása. Hittudósaink, latin prózaíróink, történetíróink, költőink (Temesvári Pelbárt, Michael de Hungaria, Janus Pannonius, Szegedi Kis István, Zsámboky János, Istvánffy Miklós, Joannes Honterus, Bartholomaeus Georgievits, stb.) munkáinak számos külföldi kiadása mintegy „tetszési index”-ként mutatja részünket az európai kultúrában. Nagy figyelmet érdemel a külföldi, nagy hírű iskolák látogatása során keletkezett disputációk, értekezések, alkalmi nyomtatványok felkutatása is, mert bár nem alkotnak korszakalkotó irodalmi vagy tudományos értéket, mégis fontos adalékok szolgálnak íróik életéhez, működéséhez, az iskola- és egyháztörténethez.

A szerzői hungarikumok összegyűjtéséhez az alapot még a múlt században Szabó Károly, majd halála után Hellebrant Árpád vetette meg a *Régi magyar könyvtár (Bp. 1896–1898)* harmadik részének (*RMK III.*) közzétételével, amely 4831 mű leírását tartalmazza. Bár a módszeres

kutatás ebben a hungarika kategóriában még nem jutott olyan fokra, hogy az *RMNY*-hez hasonló igényű bibliográfiát lehetne kiadni, a szakirodalom és a gyűjteményfeltárás eddigi eredményeként már olyan nagy adatmennyiség halmozódott fel, hogy érdemesnek és hasznosnak látszott azt a részletesebb adatfeldolgozásig is a kutatás rendelkezésére bocsátani.

1990-től folyamatosan 4 füzetben és 1 mutatókötetben jelentek meg a *Pótlások, kiegészítések, javítások Szabó Károly RMK III.* kötetéhez, és már eddig is 2887 [!] tétel leírásával gazdagították a tudományt. Az összeállítók Szabó Károly módszeréből felhasználták mindazt, ami ma is követhető (időrendi felépítés, címlapleírás), de több vonatkozásban is sokkal igényesebb, a kutatást jobban segítő megoldást kerestek. Pontosabban határozták meg pl. a „hungarus” fogalmát. Szabó Károllyal szemben inkább a „magyarországi” szerző kifejezést használják. Eszerint „hungarus”-nak kell tekinteni egyrészt a Magyarország akkori területén született, s itthon vagy külföldön működőket, másrészt a külföldön született, de hosszabb rövidebb ideig Magyarországon letelepedettként élőket. Így kerültek be a bibliográfiába pl. Antonio Bonfininek, Joannes Manardusnak, Joannes Henricus Bisterfeldnek azok a munkái, amelyek magyarországi tartózkodásuk alatt keletkeztek. Szabó Károlytól eltérően testületi szerző megjelölést alkalmaztak minden olyan esetben, amikor a mű valamely magyarországi világi vagy egyházi testület, intézmény működéséhez kapcsolódik (pl. országgyűlési iratok, egyházi szertartáskönyvek stb.). Szabó Károlyhoz képest ugyancsak többletet jelentenek azok a tételek, amelyeknek szerzője ugyan külföldi, de – terjedelemtől függetlenül – magyarországi szerzők által írt részek (versek, levelek, beszédek, leírások stb.) találhatóak bennük.

Az összeállítás pótlásként tartalmazza azokat a nyomtatványokat, amelyek az *RMK III.*-ban nem szerepelnek. Kiegészítésként szerepelnek azok a leírások, amelyeket az *RMK III.*-ba csak szakirodalom alapján vettek fel, ma azonban – azóta előkerült példány alapján – már teljes leírás és lelőhely is közölhető róluk.

Javításként a hely és év nélkül, a téves hely- vagy évmegjelöléssel, a rosszul megállapított szerzővel leírt nyomtatványok helyesbített leírásai kerültek az összeállításba.

A besorolás rendje Szabó Károly módszerét követi: időrend, egy-egy éven belül a megjelenési hely ugyancsak Szabó által használt névformájának a betűrendje, azon belül szerzői betűrend. A tételszám aláhúzása jelzi, hogy a leírás eredeti példány vagy megfelelő másolat (xerox, mikrofilm) alapján készült. Nem kaptak viszont tételszámot azoknak a nyomtatványoknak a leírásai, amelyekből ma példányt nem ismerünk, csak az irodalom említi őket, vagy a korábban leírt példány elpusztult, kallódik.

Az *RMK III*-hoz képest a részletesebb, pontosabb feltárást, beazonosítást szolgálja, hogy a szerkesztők a lapszámok előtt a kollációt is közlik. A címleírást gyakran megjegyzés egészíti ki, amely kitér az *RMK III* leírásainak javítására, a címleírásban nem szereplő, de jelentős adatokra, a változatok különbségeinek az ismertetésére. Többletet jelent a tételleírások végén a szakirodalmi hivatkozás és a nyomtatványokat őrző könyvtárak felsorolása is. Ez utóbbi természetesen a széleskörű és módszeres adatgyűjtés hiányában korántsem teljes, de számuk így is impozáns: a feldolgozáshoz 208 folyóirat ill. kézikönyv adatait használták fel, és 407 könyvtár ill. gyűjtemény szerepel a lelőhelyjegyzékben.

A kiadvány végén külön függelékként szerepel az 1526 előtt működött budai könyvkiadók kiadványainak bibliográfiája. Ez a nyomtatványcsoport elvben sem az *RMNY*, sem az *RMK III* kategóriába nem tartozik (legfeljebb egy részük), a régi magyar könyvkultúra és művelődéstörténet szempontjából azonban mégis jelentős, és jó, hogy az eddig szétszórtan leírt műveket most így egybegyűjtve láthatjuk.

A legnagyobb dicsérrel kell szólnunk a külön kötetben megjelent névmutatóról, amely a személyneveket, a szerzőként szereplő testületeket és a névtelenül megjelent művek címeit tartalmazza. Hogy a bibliográfia használói könnyebben, gyorsabban tájékozódhassanak, a mutató nemcsak a *Pótlások* négy kötetére terjed

ki, hanem a Szabó – Hellebrant-féle eredeti két kötetre is. A személynevek esetében hozza a kiadványokban előforduló összes névváltozatot, de eltérő szedéssel különbözteti meg a ma elfogadott egységes névformát. Ugyancsak eltérő szedés különbözteti meg a magyarországi szerzőket a külföldi szerzőktől. A névváltozatról mindenütt pontos utalókat találunk.

Dörnyei Sándor és Szálka Irma rendkívül nagy szolgálatot tett azzal, hogy az egy évszázad alatt felgyűlt szerzteágazó adathalmazt a lehető legnagyobb precizitással rendszerezte, értékelte és a kutatók rendelkezésére bocsátotta. A szerzők hiába hangsúlyozzák a *Pótlások* ideiglenes jellegét, az 1388 lapot kitevő öt füzet máris nélkülözhetetlen kézikönyv nemcsak a régi könyves szakemberek, de az irodalomtörténészek, művelődéstörténészek számára is. Köszönjük munkálkodásukat.

VELENCZEI KATALIN

Voit Krisztina: A budapesti sajtó adattára 1873–1950. Bp. 2000. Argumentum Kiadó, 783 l.

Az egykori „Kulturális emlékeink feltárása, nyilvántartása és kiadása” című akadémiai program célja olyan alap kutatások megindítása volt, amelyek a kutatás számára eddig feltáratlan források összegyűjtésével a magyar művelődéstörténet egy-egy korszakáról kívántak hiteles képet adni. E nagyszerű kutatási program keretében olyan munkálatok indultak meg, amelyek eredménye a most ismertetésre kerülő budapesti sajtó adattár. A Budapest egyesítéstől, 1873-tól 1950-ig, a második világháború után újból induló lapok betiltásáig terjedően a fővárosi lapok legfontosabb adatait tartalmazó kiadvány hasznos segédlete lesz az adott korszakot kutató sajtó- és irodalomtörténészeinknek, de minden bizonnyal haszonnal fogják forgatni a társadalomtörténet más területén munkálkodó kutatók is.

A legújabb kori könyv- és nyomdászattörténet levéltári forrásait felhasználó kötet tartalmazza mindazokat a periodikumokat, amelyek